

РОЗДІЛ 11 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 347.77.035

ДО ПИТАННЯ ОХОРОНИ НАУКОВИХ ВІДКРИТТІВ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

TO THE QUESTION OF LEGAL PROTECTION OF SCIENTIFIC DISCOVERIES: PHILOSOPHICAL AND LEGAL ASPECT

**Булат Є.А.,
к.ю.н., старший науковий співробітник**

*Придніпровський науковий центр
Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України*

Стаття присвячена аналізу стану правової охорони наукових відкриттів в контексті філософсько-правового аспекту громадської і державної форм реєстрації. Запропоновано здійснювати правову охорону наукових відкриттів прикладної спрямованості за рахунок залучення їх до сфери діючого інституту патентування.

Ключові слова: наукове відкриття, патентування, державна реєстрація, патентоздатні рішення, винаходи, прикладні дослідження.

Статья посвящена анализу состояния правовой охраны научных открытий в контексте философско-правового аспекта общественной и государственной форм регистрации. Предложено осуществлять правовую охрану научных открытий прикладной направленности за счёт привлечения их в сферу действующего сегодня института патентования.

Ключевые слова: научное открытие, патентирование, государственная регистрация, патентоспособные решения, изобретения, прикладные исследования.

According to the philosophical and legal aspects of the content of state and public registration forms of discoveries it is possible today to discuss the necessity of such a system of legal protection of discoveries that would solve many issues related with the procedure of their recognition. Civil Code of Ukraine emphasizes the importance of recognition of scientific discovery at the national level and the necessity of accepting the rights of authors of discoveries.

Scientific discovery is the highest result of research and can be conditionally divided into scientific discoveries of fundamental direction and scientific discoveries that are the base of new patentable solutions that are embodied, in time, in the inventions (scientific discoveries applied direction).

Noteworthy philosophical and legal aspects of intellectual property, which provide considerable explanation of the legal processes that occur.

Thus, postmodern provides opportunities to apply different models of legal structures that used to be perceived ambiguously. According to its existence becomes possible explanation of legal approaches, schemes, which, as postmodern, have their new interpretation, at the same time facilitating the perception of the basic concepts of law and, in particular, in intellectual property.

An important example of this mechanism is the institute of patenting, well known both in the national legal framework and abroad.

Therefore, the author, with the purpose of solving of legal protection of discoveries, offers to extend the possibilities of existing patenting institute by bringing to it some objects of intellectual property, including scientific discoveries of applied direction. The choosing of this way of safeguard and protection of scientific discoveries applied direction will provide an opportunity not only to take advantage of the experience already acquired patenting in this area, but also to ensure the rights of authors of discoveries.

Key words: scientific discovery, patenting, state registration, patentable solutions, inventions, applied researches.

Аналіз змісту державної і громадської форм реєстрації наукових відкриттів дозволяє сьогодні вести мову про можливість створення такої системи правової охорони наукових відкриттів, яка дозволила б вирішити численні питання, пов'язані з процедурою їх визнання. Цивільним кодексом України підкреслюється важливість визнання наукового відкриття на державному рівні і необхідність визнання прав авторів відкриттів [1].

Наукові відкриття представляють собою найвищий результат наукових досліджень і умовно можуть бути поділені на наукові відкриття фундаментальної спрямованості і наукові відкриття прикладної спрямованості, які є базою для створення на їх основі нових патентоздатних рішень, які втілюються у винаходи.

На сучасному етапі існують полярні точки зору щодо практики реєстрації відкриттів. Причиною виникнення такого широкого кола думок щодо охорони відкриттів є велика кількість форм і методів наукових досліджень, а також різноманітність форм представлення і надання отриманих результатів [2, с. 317]. При цьому підкреслюється, що у випадку державного визнання наукових відкриттів законодавство потребує удосконалення.

Як свідчить аналіз питання, завдяки створеній системі державної реєстрації наукових відкриттів у 1947 році були не тільки закладені підвалини законодавчого підґрунтя їх правової охорони, але також визначений і втілений у практику об'єм логічного поняття наукового відкриття [3, с. 35]. Поступове збільшення у той час кількості визнаних наукових відкриттів було пов'язане зі зростанням наукоємності валового продукту господарства СРСР, що було зумовлено соціально-економічними чинниками, які диктували необхідність активізації науки з метою вдалого рішення докорінних проблем швидкого відновлення зруйнованого господарства і підйому економіки. Успіх у цій справі був досягнутий завдяки пріоритетному фінансуванню науки, орієнтуванню нормативно-правової бази на стимулювання і заохочення науковців в отриманні фундаментальних результатів досліджень на рівні відкриттів з їх подальшим втіленням у розвиток нових напрямів в науці, техніці, медицині, сільському господарстві тощо. Внаслідок цього, наприклад, стало можливим введення в дію найпотужнішого тоді у світі синхрофазотрону для вивчення елементарних частинок, створення атомної і водневої бомб [4, с. 21, 22].

Як свідчить оцінка напрацьованого у цій галузі досвіду, система реєстрації відкриттів є важливою ще і тому, що вона створює унікальні можливості для об'єктивної оцінки наукової діяльності вчених, вимагає від них уваги щодо детального аналізу результатів своїх робіт. Найчастіше для доказу відкриття використовуються результати, отримані в суміжних науках, у яких у силу сформованого досвіду, традиції, термінології одні й ті ж закономірності (або тільки окрема частина їх) можуть трактуватися по-різному. При цьому слід уникати так званого синдрому «тиранії істини», упередженості й відвертої підміни понять [5, с. 19].

Разом з тим, діючий у СРСР досвід системи реєстрації наукових відкриттів мав і ряд недоліків. Так, виявлення і реєстрація відкриттів було надто бюрократизовано, що виявлялося, перш за все, у сильно «затягнутих» строках проведення цієї процедури. У той же час якість проведення експертизи мала серйозні вади, оскільки строки, які визначалися для наукової експертизи, особливо, коли це було пов'язано з експериментальною перевіркою, були явно недостатніми. В колишньому СРСР подавалося в середньому до 900 заявок на наукові відкриття, з яких в середньому тільки 14 реєструвалися в якості наукових відкриттів. Такий невеликий відсоток реєстрації відкриттів обумовлювався, перш за все, сильною бюрократизацією процедури реєстрації, особливо наукової експертизи.

В цілому, як показав досвід СРСР, державна система реєстрації наукових відкриттів вимагала значних витрат бюджетних коштів, і у той же час не забезпечувала матеріальної зацікавленості наукових організацій, які здійснювали наукову експертизу заявок на відкриття за дорученням відповідного державного відомства, і, врешті-решт, це негативно впливало на якість наукової експертизи.

Після розпаду СРСР затребуваною виявилася система недержавної реєстрації наукових відкриттів, яку підтримали прихильники збереження інституту правової охорони наукових відкриттів. На сьогодні практично двадцятирічний досвід недержавної реєстрації наукових відкриттів в Україні з урахуванням аналізу багаторічного досвіду реєстрації відкриттів свідчить про те, що це питання залишається актуальним і потребує законодавчого врегулювання і відповідної правової охорони [2, с. 319].

Всебічне поширення ринкових принципів господарювання, яке сьогодні відбувається в Україні, стимулює виникнення зовсім нових підходів до усіх сфер нашого життя. Аксиома виживання української науки очевидна: в існуючих умовах необхідно створювати механізми для оперативної трансформації інтелектуального потенціалу вчених у своєрідні прориви у розвитку економічно привабливих прогресивних наукоємних напрямів у пріоритетних галузях господарства України. Результати наукових відкриттів прикладного характеру викликають до життя

десятки, а то і сотні винаходів, що при дбайливому господарюванні стимулюють розвиток виробництва і піднімають економіку держави у цілому на якісно новий рівень.

Заслужують на увагу філософсько-правові аспекти інтелектуальної власності, які надають неабияке пояснення правовим процесам, що відбуваються.

Так, постмодерн надає широкі можливості для застосування різних моделей правових конструкцій, які раніше сприймалися б неоднозначно. Завдяки його існуванню стає можливим пояснення таких правових підходів, схем, які, так само як і постмодерн, мають нову їх інтерпретацію, одночасно полегшуючи сприйняття базових понять у праві і, зокрема, у сфері інтелектуальної власності. Яскравим прикладом такого механізму є інститут патентування, добре відомий як у вітчизняному правовому полі, так і за кордоном. Діюче законодавство України у сфері інтелектуальної власності і, зокрема, у сфері патентування, визначило три об'єкти, на які законодавчо розповсюджується дія охоронного документу – патенту: винаходи, корисні моделі і промислові зразки. Але з плином часу відбулася переоцінка нових знань, об'єктів, явищ, які раніше або не знаходили свого визначення у діючій системі інтелектуальної власності, або таке визначення не задовольняло нагальних потреб суспільства. Саме тому, завдяки розвитку постмодерну, який сьогодні дає пояснення і обґрунтування явищам, які раніше не вміщувалися у межі звичайних філософських понять, стає можливим і необхідним розповсюдження і застосування подібних підходів і у сфері інтелектуальної власності. Так, розширення можливостей існування інституту патентування за рахунок включення до його сфери інших об'єктів інтелектуальної власності, окрім зазначених, до того ж не дуже відомих законодавству України, свідчить про схожість подібних підходів у постмодерні і сфері інтелектуальної власності. Їх спільними рисами є створення нової науково-освітньої стратегії, яка протестується у застосуванні нових підходів до врегулювання основних питань у суспільстві; перехід до нового мислення, що дає змогу під новим кутом зору подивитися на процеси, які відбуваються у суспільстві і, відповідно, сфері інтелектуальної власності [6, с. 101].

Відповідно, сьогодні вельми актуальним залишається питання охорони наукових відкриттів. У більш ранніх публікаціях [7-9] автор акцентував увагу на можливості розширення існуючого інституту патентування за рахунок залучення до його сфери деяких об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі і наукових відкриттів прикладної спрямованості. Обрання подібного варіанту охорони і захисту наукових відкриттів прикладної спрямованості забезпечить можливість не тільки скористуватися вже набутим досвідом патентування у цій сфері, але також забезпечити права авторів відкриттів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року. – К. : Школа, 2003. – 384 с.
2. Булат Е. А. Сравнительный анализ государственной и общественной форм регистрации научных открытий / Е. А. Булат // Геотехнічна механіка : Міжвід. Зб. Наук. Пр. / ІГТМ НАН України. – Дніпропетровськ, 2002. – Вип. 40. – 320 с.
3. Кожина Е. А. Правовые вопросы охраны научных открытий в СССР / Е. А. Кожина. – М. : ЦНИИПИ, 1971. – 118 с.
4. Булат Е. А. Правові і філософські аспекти наукових відкриттів / Е. А. Булат, В. І. Дирда. – Дніпропетровськ : Герда, 2015. – 164 с.
5. Дырда В. И. Некоторые проблемы взаимосвязи философии и науки в контексте научных открытий в механике разрушения / В. И. Дырда, Е. А. Булат // Геотехнічна механіка : Міжвід. Зб. Наук. Пр. / ІГТМ НАН України. – Дніпропетровськ, 2014. – Вип. 116. – 219 с.
6. Булат Е. А. Філософсько-правові аспекти інтелектуальної власності / Е. А. Булат // Науковий вісник Херсонського державного університету : Збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 1. – Т. 1. – 147 с.
7. Булат Е. А. Наукове відкриття як об'єкт інноваційних відносин / Е. А. Булат // Запорізький юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 2. – С. 18–20.
8. Булат Е. А. Деякі аспекти правової охорони наукового відкриття в контексті патентування / Е. А. Булат // Порівняльно аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 75–77.
9. Булат Е. Концептуальний підхід щодо охорони деяких об'єктів інтелектуальної власності / Е. А. Булат // London Review of Education and Science. – 2015. – № 2. – Р. 462–469.